

Research Article

International Journal of Kurdish Studies

11 (1), pp. 339-353

<http://www.ijoks.com>

Arap Destanlarında Kahramanın Doğumu

Eman SHAYBOUB¹

Received: Feb 18, 2025

Accepted: Mar 11, 2025

Öz

Kahramanlık, Arap halk edebiyatında birçok türün ana temalarından biridir; Arap destanlarında kahramanların doğumu ve onların hayat hikâyeleri hayalî olarak anlatılır. Bu araştırmada, bu destanlardan Sîretü 'Antere b. Şeddâd, Sîretü Benî Hilâl, Sîretü'l-Emîra Zâti'l-Himme, Sîretü Hamzatu'l-'Arab el-Bahlavan ve Sîretü Seyf b. Zîyezen, kahramanlarının doğumu bağlamında ele alınıp incelenmiştir. Bu destanlarda, Arap destan kahramanlarının çeşitli şekillerde dünyaya geldikleri görülmektedir. Bu kahramanların dünyaya gelişi bir köle olarak, bir kâhin tarafından müjdelenerek, istenilmeyen bir kız çocuğu olarak, toplum tarafından dışlanmış birisi olarak ve doğumdan önce kahramanın doğumunun rüyada görülmesi olarak anlatılmaktadır. Araştırmada, kahraman olacak bebeklerin nasıl doğduğu, bahsi geçen destanlarda toplumun bu çocuğu nasıl karşıladığı, anne ve babasının arzusuyla dünyaya gelse bile çocuğun ailesi tarafından dışlanarak ailesinden uzakta yetişmesine neden olan etkenlere değinilmiştir. Araştırmada ayrıca, kahramanın dışlanmasının psikolojik ve sosyal nedenleri üzerinde durulmuş ve kahramanların doğumu olgusu Türk ve Fars destanlarıyla karşılaştırılmıştır. Böylece çalışmanın literatüre özgün bir katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Arap Destanları, Doğum, Kahraman, Kehanet, Köle, Rüya

Recommended citation:

Shayboub, E. (2025). Arap Destanlarında Kahramanın Doğumu. *International Journal of Kurdish Studies*, Volume 11 (1), 339-353, DOI: <https://doi.org/10.21600/ijoks.1642135>

¹ Ph.D. Candidate, Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Samsun, E-mail: eman.shaibob2016@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9738-0254>

The Birth of The Heroes In Arab Legends

Abstract

Heroism is one of many types from the main themes in Arab folk literature. Arab peoples narrated imaginatively the birth of heroes and their stories. In this study, these epics, Sirat Antara Ibn Shaddad, Sirat Bani Hilal, Sirat Dhat al-Himma, Sirat Hamza al-Bahlawn and Sirat Sayf Ibn Dhi Yazan, were discussed in the context of the birth of their heroes. This study discusses the birth of babies who will become heroes in later years. Additionally, it addresses how society receives these babies in the epic tales, and the factors leading to the baby's exclusion by their family and upbringing away from them, even though the child was born according to the family's wishes. The study focuses on the psychological and social reasons for the hero's exclusion. Furthermore, the birth of these heroes is compared with Turkish and Persian epics. The study aims to make an original contribution to the literature.

Keywords: Arab legends, Birth, Divination, Dream, Hero, Slave

Giriş

Halk anlatımlarında ve özellikle destanlarda anlatının temel dayanağı kahramandır ve bir anlatı, kahramanın etrafında kurgulanarak oluşturulur. Bir anlatıda, anlatının merkezinde kahraman yoksa o anlatı çöker. Destan kahramanları ise, sıradan insanlardan farklı, çoğunlukla idealize edilmiş tiplerdir. Bir destan, olağanüstü bir şekilde doğan kahramanın hızlı bir şekilde büyümesinin ardından giriştiği maceralarla kurgulanır.

Bir halk anlatısı (destan) kahramanı; kendisini tehdit eden herhangi bir tehlikeyi hisseden ve bu tehlikenin doğasını ve kendi kaderiyle ilişkisini keşfetmeye çalışan bir kişidir (İbrâhîm, t.y., s. 125).

Arapça sözlüklerde batal (بَطَل) kelimesi kahraman anlamına gelmektedir. Kahraman, bir eserde başrolü oynayan esas kişidir. Genel olarak kahramanı diğer insanlardan ayıran onun cesaretidir (İbn Manzûr, t.y., c. 1, s. 2170). Kahraman, bu cesaretiyle halka liderlik yapar.

Klasik Arap edebiyatında destan kelimesi “sîret” olarak adlandırılmıştır. Sözlükte “sîret” kelimesi “davranış, hal, yol, âdet, bir kimsenin ahlâkı, seciyesi ve hayat hikâyesi” gibi anlamlara gelen “siyer” kelimesinin tekilidir (Fayda, 2009, s. 324). Sîret, izlenen yol ya da ilk

insanların söylenceleri olup insanlar arasında yayılan ve büyük şöhret kazanan hadiseler ve rivayetlerdir. Sîret, halk hikâyelerinin ve masallarının pek çok özelliklerini taşımasına rağmen, bu türlere göre farklılık gösterir ve benzersiz bir üslubu vardır (Hurşîd, 1994, s. 44).

Sîret, halkın kahramanlık hikâyelerine duyduğu ilginin ürünü olup ünlü Arap kahramanlarını konu alır ve onların halkın sözlü edebiyatında yaşatılmasını sağlar. Araştırmacılar, bu tür anlatıların, Arap-İslam bilincinin gerileme dönemlerinde, halkın geçmişteki güçlü dönemlerini hatırlama arzusundan kaynaklandığını belirtmiştir (İbrahim, 2016, s. 171). Sîretler, önceleri sözlü olarak yayılmış, daha sonra yazıya geçirilmiştir. Kahvehaneler ve meclislerde anlatılan bu eserler, adaletsizliklere ve zalimlere karşı mücadele eden kahramanları konu alır (Ziyâb, 2020, s. 13-14) .

Arap destanlarında Antere b. Şeddâd, Emîra Zâtî'l-Himme, Hamzatu'l-'Arab ve Seyf b. Zîyezen en önemli kahramanlardandır. Kahramanın doğumu hem mitolojiden bir miras hem de daha sonraki yıllarda oluşan hikâyelerde ve destanlarda önem verilen bir temadır. Kahramanın özellikle olağanüstü doğumu, aynı zamanda halk edebiyatı alanındaki araştırmacıların da dikkatini çeken bir husustur.

Mitolojide kahramanlık hikâyeleri neden çoktur? Bu sorunun cevabı şu şekilde verilebilir: “Kahramanlık hikâyeleri, yazmaya değer hikâyelerdir. Popüler romanlarda bile, ana karakter olarak, normal başarı ve deneyim aralığının ötesinde bir şeyler bulmuş ya da yapmış olan bir kadın ya da erkek kahraman vardır. Kahraman, hayatını kendisinden daha büyük şeyler uğruna feda eden kişidir.” (Campbell, 2021, s. 163).

Halk edebiyatında kahramanlık, halkın dilinden türeyen tarihin karakterleri hakkındaki mitler, destanlar ve doğaüstü hikâyelerden oluşur. Halkın hayatında doğaüstü kahramanlar ve efsanevi figürlerle ilgili pek çok hikâye vardır. Bazıları, onların gerçekten var olduğunu düşünse de onlar hayal gücüyle kurgulanmış ve zamanla ölümsüz bir efsaneye dönüşmüştür.

Arap halk edebiyatının öncülerinden biri olan Yûnus Abdü'l-Hamîd (1910-1988), *el-Butule fî el-Edeb eş-Şa 'bî* (Halk Edebiyatında Kahramanlık) adlı eserinde kahramanlık konusunu

ele almıştır. Ayrıca Muhammad Rajab el-Najjar (1941-2005), *el-Batal fi'l-Melâhim eş-Şa'biyye el-'Arabiyye: Kadâyâhu ve Melâmiḥuh el-Fenniyye* (Arap Halk Destanlarında Kahraman, Kahramanın Sorunları ve Sanatsal Özellikleri) adlı eserinde halk siretlerinde kahramanlık ve kahraman konusunu ele almıştır. Araplar, destanlarında kahramanları abartılı bir şekilde tarif etmişlerdir. Ancak *İlyada*'daki Yunan kahramanları veya *Şahnâme*'deki Fars kahramanları gibi kendi kahramanlarını tanrı mertebesine yükseltmemişlerdir (Abdulmu'îd Hân, 1937, s. 30).

Halk destanlarındaki kahramanlar, asil bir kökenden gelir ve özellikle savaş esnasında kendi ismini ve ailesinin soyunu seslenerek duyurur. Sîretteki kahramanın soyu ilk Arap atalarına kadar uzanır. Kahramanın Arap olmadığı tarihsel olarak kanıtlanırsa bile kahraman dinsel olarak Âdem, Nuh ve İbrahim gibi peygamberlerin soyuna mensup olabilmektedir. Sîret anlatıcıları, kahramanların soylarını birbirine bağlarken, o devirde yabancı bir kahramanın toplum tarafından reddedileceğinin farkındaydılar (İbrahim, 2016, s. 211).

Arap edebiyatında sîret adı altında geçen birçok kahramanlık destanı, hikâye olarak edebiyata geçmiştir.

1. Arap Destanlarında Kahramanların Doğumu

Arap destanlarında kahramanların doğumunun; köle olarak doğma, bir kehanet sonrası doğum, istenilmeyen bir kız çocuğu olarak ya da yapılan bir dua üzerine dünyaya gelme veya doğumun önceden rüyada görülmesi şeklinde anlatıldığı görülmektedir.

1. 1. Köle Olarak Kahramanın Doğumu

Cahiliye döneminde, Arap yarımadasında sık sık yaşanan kabile savaşları ve yağmalar sonucunda esir alınan kadınlar cariyeler olarak toplumun bir parçası haline geliyordu. Bu nedenle cariyelerin sayısı oldukça fazlaydı. Onlara yönelik aşağılayıcı ve küçümseyici tutumlar sadece kendileriyle sınırlı kalmıyor, onların çocuklarına da yansıyor (Al-Hâşimî, 1960, s. 247).

Araplar, köle kadınların eşit haklara sahip olmadığına ve diğer hür kadınlarla eşit muamele görmeye hakkı olmadığına inanıyorlardı. Araplar, bazen köleleriyle evleniyor ancak bu evliliği farklı bir evlilik olarak görüyordu. Bu evlilikten doğan çocuk “melez” olarak adlandırılıyordu. Köle olan kadın, çocuk doğurursa çocuk da köle olarak yaşıyordu. Bu

kölelerden en kötü sosyal statüye sahip olanlar ise siyahi annelerden doğan çocuklar oluyordu. Onlar, hayatları boyunca aşağılanıyor ve sadece hizmetçi olarak görülüyorlardı (Halîf, 1978, s. 107- 111).

Köle olarak kahramanın doğumuna ilişkin olarak Antere b. Şeddâd örnek verilebilir. Antere, Habeşli bir köleden doğan siyah tenli bir kahramandır. Prens Şeddâd ve Benî Abs oğulları bir ganimet bulup onu alırlar; ganimetlerin arasında bir köle de vardır. Kölenin adı Zebibe'dir. Prens Şeddâd, onunla birlikte olmak ister ancak Zebibe kendisini reddeder. Şeddâd, bunun üzerine, "sen benim karım oldun" der. Zebibe de ona itaat eder (Sîretü 'Antere, t.y., c. 1, s. 76).

Zebibe, Şeddâd'tan hamile kalır ve bir erkek çocuk doğurur. Bu çocuk; siyah, fil gibi güçlü, kalkık burunlu, iri gözlü, kıvrıkcık saçlı, kolları iri, geniş sırtlı, kemikleri sağlam olup iri başı ve cesaretli biridir (Sîretü 'Antere, t.y., c. 1, s. 77).

Antere b. Şeddâd daha beşikteyken annesi Zebibe onu emzirmediğinde vahşi hayvanlar gibi çılgın atar. Antere, iki yaşına gelince kurulan çadırları sahiplerinin üzerine yıkmaya başlar, hem köpeklerle hem de kendinden büyüklerle kavga eder. Dört yaşına geldiğinde yirmi yaşındaki gençlerin yaptıklarını yapmaya başlar. Kral Zuhîr, Antere'nin dört yaşındayken yaptıklarını görünce, "bu bir aslan" der ve "vallahi, bu hareketler bir yiğitlik alâmetinden başka bir şey değildir ve o gelecekteki yiğitlerden biri olacaktır" şeklinde konuşur (Sîretü 'Antere, t.y., c. 1, s. 78). Antere, ayrıca vahşi doğadaki çoban köpekleriyle koşuşup oynar. Bu şekilde her geçen gün gücü artar. Develeri ve koyunları otlatmaya götürmesi de onun yeteneklerinin artması için değerli bir fırsat olur. Antere'nin vakti diğer köleler gibi tembellikle geçmez. Bir süre sonra ata binmeyi öğrenir. On yaşında iken koyuna yaklaşmaya cesaret eden bir kurdu öldürür (Sîretü 'Antere, t.y., c. 1, s. 80). Ayrıca silahsızken Benî Abs kölelerinin en güçlüsü olan ve insanlara haksızlık eden Dâci'yi de öldürür. Bu yüzden diğer köleler bu olaydan sonra ondan korkar (Sîretü 'Antere, t.y., c. 1, s. 85).

Destan kahramanı Antere, babasının soyundan olmasına rağmen Arap geleneklerine göre annesi köle olduğu için köle olarak yaşar. Antere, çocukluğunun ilk günlerinde köleler arasında

kendini kabul ettiren ve gücünü gösteren bir kahraman olarak tehlikeli bir kişiye dönüşür. Antere, bu özelliklerinden de güç alarak kabilesinden kendisini azat etmesini talep eder ancak kabile, onun bu isteğini reddeder. Bu reddedilen talep, kahraman için hikâyesinin başlangıcı olur. Böylece o, hem kabilesiyle hem de diğer zalimlerle mücadele eden bir kahramana dönüşür.

Arap kahramanı olan Antere'nin çocukken gösterdiği olağanüstü işaretler Türk destanlarındaki, özellikle de Oğuz Kağan Destanı'ndaki Oğuz'un henüz bebekken gösterdiği olağanüstülüklerle benzetilmektedir. Oğuz'un olağanüstülükleri arasında şunlar sayılabilir: Annesinin sütünü sadece bir kez içmesi, annesinden çiğ et ve aş istemesi, doğar doğmaz konuşmaya başlaması, doğumundan kırk gün sonra yürüyebilmesi, göğsünün ayı göğsüne benzemesi, atlara bakıp onlara binmesi ve vahşi hayvanları avlaması (Bayat, 2006, s. 325). Türk ve Arap destanlarında kahramanın doğumu ile ilgili işaretler, bahsi geçen bebeklerin ileride çok güçlü birer kahraman olacaklarını göstermektedir.

1.2. Kehanetle Kahramanın Doğumu

Arap destanlarının birçoğunda yer alan kehanet motifi aslında kahramanın doğacağına müjdelenmesi anlamını taşır.

Sîretü Seyf b. Zîyezen'de Seyf'in doğumu (kahramanın kehanetle doğumu) anlatılır. Bu hikâyeye göre Yemen kralı Zîyezen, Şam'ın fethinden sonra dönüş yolunda Habeşistan sınırlarından geçerken Habeşistan'ın yanındaki toprakları görür ve gördüğü bu yerleri ülkesinin topraklarına katmak ister. Böylece bu toprakları Habeşistan'ı da içine alacak şekilde işgal etmeyi planlar. Bunun üzerine bu konuda veziri Yesrib'e danışmaya karar verir. Bu durum üzerine Yesrib, Yemen kralı Zîyezen'e şu hikâyeyi anlatır: "Hz. Nuh uyurken avret yerleri açılmış, oğlu Ham onu böyle görünce gülüp üstünü örtmemiştir. Daha sonra Sam onu görmüş ve üstünü örtmüştür. Hz. Nuh uykudan uyanınca Sam için dua ve Ham için de beddua etmiştir." Bu bedduada Hz. Nuh, oğlu Ham'a, Sam'ın neslinden bir kral çıkacağını ve Ham oğullarının yenileceğini söylemiştir (Sîretü Seyf b. Zîyezen, t.y., c. 1, s. 16). Vezir, bu hikâyeyi anlattıktan sonra Hz. Nuh'un bedduasına ilişkin bir sonuca varmak için Zîyezen'e bu konuda bir fal bakmayı teklif eder. Fâlin sonucuna göre hangi kralın Ham neslini yeneceği belli olacaktır. Yemen kralı mı yoksa bir başkası mı kazanacaktır? Kraldan kum falı (hattü'r-reml) bakmak için izin ister. Kral Zîyezen bu teklifi kabul eder. Falda, Ham'ın neslini yenecek olan kralın

Zîyezen olmayacağı ancak onun neslinden bir kişinin olacağı, ayrıca tüm Habeşistan ve Sudan'ın, Sam'ın oğullarının hizmetkârları olacağı sonucu çıkar (Sîretü Seyf b. Zîyezen, t.y., c. 1, s. 15). Burada “kum falıyla yapılan bir doğum kehaneti” örneği söz konusudur.

Kral Zîyezen, faldan sonra ordusunu harekete geçirir ve Habeşistan sınırlarına ulaşır. Habeşistan ve Sudan Kralı Saif Arad bunu krallığına bir tehdit olarak görür; bunun üzerine Zîyezen'e savaş ilan eder. Saif Arad'ın vezirleri ise onu savaştan uzak durması konusunda uyarır. Bunun nedeni; Nuh'un (a.s) bedduasının gerçekleşmesi korkusudur (Sîretü Seyf b. Zîyezen, t.y., c. 1, s. 17). Destanda kötü bir adam olarak anlatılan vezir Skardis, Seyf Arad'a “Arap kralına hile yapmasını” tavsiye eder. Bu hile şu şekilde planlanır: Kameriye adında Arap olmayan güzel bir cariye Kral Zîyezen'e hediye edilecek ve böylece Zîyezen kadın tarafından zehirlenerek öldürülecektir (Sîretü Seyf b. Zîyezen, t.y., c. 1, s. 18). Kameriye, plan uyarınca krala gider. Kral ise onun kendisini zehirleyerek öldürme planını daha önceden bir köleden öğrenmiştir. Zîyezen, Kameriye'ye onun kendisini öldürmek için geldiğini söyler. Bunun üzerine Kameriye, kendisini kurtarmak için Kral'a yalan söyleyerek bunun ona zorla yaptırıldığını söyler (Sîretü Seyf b. Zîyezen, t.y., c. 1, s. 24). Kral, güzel bir kadın olan Kameriye'ye âşık olur ve onu bağışlar. Daha sonra Kameriye ile Kral birlikte olur ve kadın hamile kalır. Ama kurnaz Kameriye, Kral'ı öldürme düşüncesinden vazgeçmez. Bir fırsatını bulduğunda Kral'ı öldürmeyi planlar.

Bir süre sonra Kral hastalanır. Ölümünün yaklaştığını düşünen Kral, bütün devlet adamlarını ve vezirleri toplayarak vasiyetini bildirir. Kral vasiyetinde, ölürse Kameriye'nin hükümdar olacağını, Kameriye bir erkek çocuk doğurursa kralın o çocuk olacağını ve krallığın o çocuğa geçeceğini söyler. Bir süre sonra Zîyezen ölür, ardından kötü niyetli Kameriye hükümdar olur. Bir süre sonra Kameriye bir erkek çocuk doğurur. Bu çocuğun yanağında doğum lekesi vardır. Gezegenlere kutsallık atfeden bir dine mensup olan Kameriye onu görünce kıskanır ve kendi kendine: “Bu çocuk hayatta kalırsa krallığı benden alacak ama sabırlı olmalıyım, Zühal (Satürn) bu çocuktan kurtulmak için bana yardım eder” der. Daha sonra da çocuğunun ölmesi için sürekli Satürn'e dua eder. Onu emzirirken doyurmaz ama Allah'ın emri farklı olduğundan çocuk her geçen gün güzelleşir ve mükemmel bir hâle gelir. Kameriye'nin ise her geçen gün çocuğa karşı kıskançlığı artar. Kameriye çocuk bir türlü ölmeyince onu öldürmeye karar verir

(Sîretü Seyf b. Zîyezen, t.y., c. 1, s. 26). Bir gün vezirler toplanır ve Kameriye'den çocuğu kendilerine göstermesini isterler. Kameriye onlara çocuğu gösterir. Vezirler ise çocuğu görünce ayağa kalkarlar. Kameriye, bu esnada perdenin arkasında durup olanları izler; içi kıskançlık, kin ve öfkeyle dolar. Kendi kendine şöyle söyler: “Bu çocuk öldürülmeli.” (Sîretü Seyf b. Zîyezen, t.y., c. 1, s. 27). Daha sonra da Kameriye çocuğu kılıçla öldürmeye çalışır ancak Allah buna müsaade etmez. Kameriye'nin elini felç eder ve çocuğa kılıçla vurmasını engeller. Kameriye, bu öldürme girişiminin başarısız olması üzerine çocuğun dadısına giderek çocuktan kurtulmak istediğini söyler. Dadısı, çocuğu kendisinden uzaklaştırmasını ancak onu öldürmemesini önerir. Kameriye, bunun üzerine kısa bir süre sonra şehirden uzaklaşarak çocuğu ıssız bir çölde bir ağacın altına bırakır. Yanına bin dinarlık bir kese koyar, boynuna da bir mücevher kolye takarak onu terk eder. Bir süre sonra bir geyik, terkedilmiş çocuğu görür ve onu emzirir. Daha sonra bir avcı gelir ve çocuğu görür; onun kralların ailesinden olduğunu anlar ve onu alıp evine götürür (Sîretü Seyf b. Zîyezen, t.y., c. 1, s. 28). Sonra avcı, Kral Saif Arad'a ait olan bir şehre çocuğu götürür. Bu şehrin kralı ise Afrah'tır. Kral Afrah, çocuğu görünce ona ilgiyle bakar.

Seyf Arad'ın veziri olan Skardyon, bir gün Kral Afrah'ı ziyaret eder. Çocuğu görür görmez krala, “Kralım, eğer bana inanırsanız bu çocuk bir zina sonucu doğmuştur, bu yüzden annesi ondan kurtulmak istemiştir. Onu ülkemizde büyötmeyin, çünkü o bizim ırkımızdan değildir. Bence yapılacak en doğru şey onu öldürmektir. Kadim kitaplarda okuduğuma göre, Sam'ın soyundan Yemen ülkesinden Seyf b. Zîyezen adlı bir oğul çıkacak. Bu çocuk, insanlara ve cinlere hükmedecek” der (Sîretü Seyf b. Zîyezen, t.y., c. 1, s. 29- 31).

Kral ile bilge veziri arasında geçen bu diyalogdan sonra, vezir kraldan bu çocuğu öldürmesini ister. Bu esnada Kral Afrah'ın karısı doğurur. Bu kız çok güzeldir. Kızın yanağında bir doğum lekesi vardır, aynı Zîyezen'in Kameriye'den olan erkek çocuğunun yanağındaki leke gibi bir lekeye sahiptir. Bundan dolayı doğan kıza Arapça'da “leke” anlamına gelen “Şama” adı verilir (Sîretü Seyf b. Zîyezen, t.y., c. 1, s. 35). Vezir, kızın yanağındaki lekeyi görünce krala şöyle der: “Bu iki çocuk (Şama ve Seyf) evlenirse Nuh'un (a.s) duası yerine gelecek ve Nuh'un oğlu Ham'ın ülkesindeki Sudan ve Habeşistan halkı Sam'a köle ve hizmetçi olacak.” Ama Kral Afrah, bu bebeği öldürmekte tereddüt eder. Bunun yerine Afrah, bebeği (Seyf'i) emrindeki hizmetçisiyle birlikte uzak bir çöle gönderir. Çölde bir peri, bebeği görünce ona acır ve onu

emzirmek ister. Hizmetçiye seslenip üç kez şöyle der: “Ey hizmetçi, bebeği bana ver.” Bunun üzerine hizmetçi korkar ve bebeği bırakır. Böylece bebek, beşik yıllarını bir peri anne tarafından beslenerek ve büyütülerek geçirir. Üç yıl sonra peri, çocuğu Kral Afrah’ın sarayına götürür ve onu Kral’a teslim eder. Kral’dan çocuğa iyi bakmasını ve ona zarar vermemesini ister. Bununla birlikte kim çocuğa zarar verirse onu yok edeceğini söyler (Sîretü Seyf b. Zîyezen, t.y., c. 1, s. 36-37).

Bu destana göre birçok dış unsur (mucizevî bir şekilde), olaylara müdahale eder ve kahramanı öldürülmekten kurtarır. Bu dış unsurlar sırasıyla; çocuğun annesinin hizmetçisi, çocuğu çölde emziren geyik, avcı, çocuğu emziren ve büyüten peridir.

Hayvan tarafından emzirilen ve büyütülen kahraman tipi, Arap destanlarında olduğu gibi Türk destanlarında da görülmektedir. Türk destanlarında, özellikle Köroğlu Destanı’nın Doğu varyantlarında ölü bir anneden dünyaya gelen bebeğin bir hayvan tarafından emzirilip beslenmesi durumu, kahramanın olağanüstülüğünü açık şekilde göstermektedir (Kaya, 2023, s. 78) .

1.3. Yapılan Dua Üzerine Kahramanın Doğumu

Araplarda erkek çocuk, kabilenin devamı demektir. Nitekim erkek çocuk sahibi olan aile reislerine daha fazla saygı gösterilirdi. Arap destanlarında da bu durum kahramanın doğumu anlatımlarına yansıtılmıştır. Örneğin, *Sîretü Benî Hilâl* adlı Arap destanında kahramanın doğumu şu şekilde anlatılmaktadır: “Mekke’de Kardâb adlı bir Prens, Roma ordusuyla savaşır. Bu sırada yenilmekten çok korktuğu için Benî Hilâl kabilesinden yardım ister. Benî Hilâl bu savaşta ona yardım eder. Böylece Müslümanlar, Romalıları yenerler. Benî Hilâl ordusundan Rızk adlı bir prens bu korkunç savaşta hünerlerini gösterir ve Mekke’nin prensini kurtarır.” Prens Kurdab, bu iş üzerine kızı Hadrâ’yı mükafat olarak Rızk’la evlendirir (Sîretü Benî Hilâl, 1981, s. 20-24). Rızk, memleketine döndüğünde karısı Hadrâ bir kız çocuğu doğurur, adını da Şiha koyar. Aradan dört yıl geçmesine rağmen Hadrâ’nın başka bir çocuğu olmaz. Bunun üzerine Rızk, bir gece Allah’a kendisine bir erkek çocuk vermesi için dua eder. Duasını bitirince, o gece karısı hamile kalır. Hamile kalan karısı bir gün hizmetçi Fatima ile bir su kaynağına gider. Orada güçlü bir karga, bir grup kargayı korkutur ve onları kovar. Hadrâ, o güçlü kargaya bakıp şöyle der: “Allah’ım, bana bir erkek çocuk vermeni istiyorum; aslan gibi bir yiğit olsun ve tüm

bedevilerden ve şehirlilerden üstün olsun, bu karga gibi siyah olsa bile yiğit olsun” diye dua eder (Sîretü Benî Hilâl, 1981, s. 26). Bir süre sonra Berekât adında bir erkek çocuk doğar. Tüm aile bu doğuma çok sevinir. Çocuğun doğumundan bir hafta sonra Benî Hilâl’in prensleri çocuğu görmeye gelir. Ama Benî Hilâl’in efendisi Prens Sirhân, Rızk’ın çocuğunun siyah renkte olduğunu görünce şaşırır ve kaşlarını çatarak şöyle der: “Bu çocuk bize benzemiyor, kölelere benziyor.” Bu durumdan dolayı Hadrâ’yı suçlar. Prens Rızk, bu sözleri duyduktan sonra utancından ve öfkesinden dolayı karısından boşanır ve Hadrâ’yı oğluyla birlikte Mekke’deki babasına gönderir (Sîretü Benî Hilâl, 1981, s. 27-28). Hadrâ, kocasını ve sevdiği kızı Şiha’yı terk etmek zorunda kalır ve suçsuz olmasına rağmen Benî Hilâl’den ayrılır. Ailesine giderken şunu düşünür; babasına dönerse, babası onu namussuz olmakla suçlayacak ve öldürmek isteyecektir. Bu sebeple ailesine gitmekten vazgeçer ve kervan reisine onu Benî Hilâl’in düşmanlarının yanına götürmesi için yalvararak şöyle söyler: “Oğlumu onların gölgesinde büyütürüm ve ölmekten kurtulurum.” Kervanın reisi kadının bu haline acır ve onu Benî Zablân’ın evine götürür. Onu oğluyla birlikte kaderiyle baş başa bırakır. Benî Zablân, Hadrâ ve oğlunu iyi bir şekilde karşılar, onlarla ilgilenir. Kahraman daha beşikteyken onun fiziksel güçlerinin belirtileri Benî Zablân’ın dikkatini çeker (Sîretü Benî Hilâl, 1981, s. 29-30).

Yukarıda bahsi geçtiği üzere bu kahraman, uzun zaman beklendikten sonra babasının ve annesinin dualarıyla doğumuna özel ve belirgin işaretler eşliğinde dünyaya gelir. Daha sonra vatanından uzak kalmaya mahkûm edilir, bunu üzerine yabancı ülkelerde yaşar. Babasının ondan uzaklaşması da destanda anlatılır. Destan kahramanı, hayatının ilk yıllarını Benî Hilâl’in düşmanları olan Benî Zablân ile geçirir.

Türk destanlarında dua üzerine kahramanın doğumu motifi, Dede Korkut destanında görülmektedir. Dede Korkut Hikâyeleri’nden birisi olan *Dirse Han Oğlu Boğaç Han*’da, Dirse Han’ın hünerliliğine ve erdemliliğine rağmen Bayındır Han’ın düzenlediği toyda kara otağa alındığı ve pek hürmet görmediğinden bahsedilir. Bunun sebebinin çocuğunun olmaması olduğunu öğrenen Dirse Han, bir toy düzenler. Bu toyda herkes, onun çocuk sahibi olabilmesi için dua eder (Ergin, 2021, s. 24-25). Böylece Dirse Han, yapılan dualar sayesinde çocuk sahibi olur.

Fars edebiyatında Firdevsi'nin *Şahnâme*'sinde de, yapılan dua üzerine çocuk dünyaya gelmesi motifi görülmektedir. Sâm'ın oğlu Zâl, babasının duaları kabul edildikten sonra doğar. Zâl'ın saçlarının bembeyaz olması ve babasına benzememesinden dolayı babası, insanların dedikodularını önlemek için çocuğunu Elburz Dağı'na bırakır. Çocuk, orada yaşar ve bir kuş tarafından beslenir (Şişman, 2017, s. 35-36).

1.4. Doğumun Rüyada Görülmesi

Hamzatu'l-'Arab isimli destan rüya motifi ile başlamaktadır. Bir gece Kisrâ Anuşervan, kendisini korkutan bir rüya görür. Bu rüya, daha sonra tekrarlanır. Bunun üzerine Kisrâ, bilge veziri Büzürcehmîr'i çağırır ve ondan rüyanın tabirini ister. Rüya şöyledir: "Fars kralı rüyasında otururken çok acıkır, sonra bir altın tepsi karşısına çıkar. Tepsinin üzerinde pişmiş bir kaz vardır. Kazın kokusu çok güzeldir, o yüzden hemen onu yemek ister. Ancak, o sırada kocaman bir köpek ona saldırır ve kazı alıp kaçar. Kral çok kızar ve kazı köpeğin ağzından almak ister ancak bunu başaramaz. Sonra büyük bir aslan gelir, köpeği vurup öldürür ve kazı alıp krala geri verir." (Sîretü Hamzatu'l-'Arab el-Bahlavan, 1985, c. 1, s. 4).

Daha sonra veziri Büzürcehmîr, Kisrâ'ya rüyayı şöyle tabir eder: "Sana sunulan parlayan altından tepsi senin şehridir ve içinde oturduğunuz mülkün başkentidir. Gördüğünüz kazı kaçıran köpek, Hayber kalesinden ülkenizi çalmaya gelen bir askerdir. Kazını kurtaran aslan ise, Hicaz çölünden gelecek bir askerdir. Bu asker, senin malını geri getirecek ve düşmanını öldürecek. İşte gördüğün rüyanın anlamı budur". Bununla birlikte vezir, yukarıda ifade edilen rüyanın daha farklı olan yorumunu krala anlatmaz. Bunun nedeni, bu yorumun olumsuz olmasıdır: "Farşlar ve Arapların aralarında şiddetli savaşlar olacak. Bu savaşlar, Farşların ülkelerinin yıkılmasına yol açacak. Ondan sonra Araplar, Farşların zulmünden kurtulacak." Kisrâ, rüyanın tabirini duyduktan sonra korkusu ortadan kalkar ve rüya tabirinde bahsedilen ve Mekke'den çıkacak olan bu kahramana büyük bir umut bağlar. Kisrâ, Büzürcehmîr'i bu kahramanı aramak için Arap ülkelerine gönderir. Büzürcehmîr, bir süre sonra kahramanın babasının İbrahim isminde Mekke'de yaşayan bir prens olduğunu öğrenir. Daha sonra, İbrahim'le görüşüp ona şöyle söyler: "Yüce Allah'ın emriyle sana haber vermek için geldim. Aya benzeyen güzel bir erkek çocuk sahibi olacaksın ve o çocuk çok cesur olacak. Bu çocuk kahraman olacak, Araplarla birlikte savaşıp kafirleri yenerek onların tapınaklarını yıkacak." Bir süre sonra,

kahraman dünyaya gelir ve bu doğum Mekke’de büyük bir sevinç ile karşılanır. Büzürcemhir’in yorumladığı rüyadaki alametler de böylece gerçek olur (Sîretü Hamzatu’l-‘Arab el-Bahlavan, 1985, c. 1, s. 7). Bebek; yüzü nur gibi, bedeni iri ve çok güzel bir görünümle dünyaya gelmiştir. Vezir, bebek dünyaya gelince babası prens İbrahim’e, “Şerefli prens, bu çocuğa bakmanı ve onu iyi terbiye etmeni sana tavsiye ederim. Bu çocuk ilerde kılıç, kalem ve bayrağın sahibi olacak. Ünü Araplar ve Arap olmayanlar arasında yayılacak. İsmi Hamza koydum.” Der (Sîretü Hamzatu’l-‘Arab el-Bahlavan, 1985, c. 1, s. 8-9).

Çocuk on iki yaşına gelince tek başına, düşman kabileyi yenerek mallarını yağmalar. Vahşi doğada bir aslan öldürüp kalbini yer (Sîretü Hamzatu’l-‘Arab el-Bahlavan, 1985, c. 1, s. 14). Hamza’nın doğumunun bir rüya yorumu ile gerçekleşmesi ve onun taşıdığı misyon, yaşadığı toplumda doğumunun büyük bir sevinç yaratmasına neden olur (el-Neccâr, 2018, c. 2, s. 31).

1.5. İstenilmeyen Bir Kız Olarak Kahramanın Doğumu

Kabileler hâlinde ve çölde yaşayan Araplar, sürekli savaş halinde bulunuyorlardı. Bu durum da erkek bireylerin mevcudiyetini oldukça değerli hâle getirmekteydi. Savaş esnasında daha çok savaşçı çıkarabilen kabile, ganimetten en çok pay alma hakkına sahip olmaktaydı. Yine aynı şekilde çölde söz hakkı en çok erkeklerdeydi. Dolayısıyla kadına oranla erkek, toplum içerisinde daha çok değer görmekteydi (Yılmaz, 2019, s. 63).

Emîra Zâti’l-Himme destanındaki kadın kahraman, alp kız tipi olarak karşımıza çıkar ve kabilesinin kurtarıcısı olur.

Söz konusu destanda, kadın kahramanın doğumu şöyle anlatılmaktadır: “Sahhâh adında Bizans ve Rumlarla birçok savaş yapmış Filistinli bir Arap yiğit vardır. Sahhâh, bu savaşlardan sonra Bizanslıların başkenti olan Konstantiniyye’yi fetheder. Daha sonra Hicaz’a döner ve Hicaz’da yaşadıktan sonra iki çocuk sahibi olur. Bu çocuklardan birisine Zalim, diğerine de Mazlum adını koyar. Zalim ve Mazlum büyüdükten sonra Sahhâh, onları evlendirmeye karar verir. Kısa bir süre sonra Zalim ve Mazlum, karılarının hamile olduklarını öğrenir. Zalim’in karısı bir erkek, Mazlum’un karısı ise bir kız çocuğu doğurur. İki kardeş, devlete hükmetmek isterler. Ancak karısı erkek çocuk doğurduğu için Zalim, devlet yönetiminin sahibi olur.

Mazlum, Fatıma ismini koyduğu kızını ülkesinin liderliğini ve nüfuzunu kaybetmesinden sorumlu tutar. Babası, onu istemediği için annesi Fatıma'yı Um Marzuk adlı bir cariyeye emanet eder. Um Marzuk, her gece çocuğu emzirmesi için gizlice annesine götürür. İçinde bulunduğu toplum, Fatıma'yı sosyal ve politik nedenlerle dışladığı için Fatıma, cariyenin evinde büyür. Kız, altı yaşındayken bazı Yemen kabileleri babasının kabilesine baskın yapar. Bunun üzerine Benî Tay kabilelerine esir düşen Fatıma, düşmanlarının ülkesinde büyüüp develere ve atlara çobanlık yapar.” (Sîretü'l-Emîra Zâte'l-Himme, 1996, s. 29).

Sonuç

Araştırmada bahsedilen Arap destan kahramanlarının diğer insanlardan çok farklı özelliklere sahip olduğu dikkati çekmektedir. Nitekim bu destanlardaki kahramanların dünyaya gelişleri, yaşantıları, fiziksel özellikleri ve karakterleri toplumu oluşturan diğer insanlardan farklıdır. Bu durumda destan kahramanları, daha destanın başında dikkati çeker ve destana bu tarz bir giriş yapılması destanı daha da ilginç kılar.

Arap destanlarında aile, bebek sahibi olmak için ısrarla dua etmesine rağmen zorlukla gelen bu bebekten daha sonra uzaklaşmak zorunda kalmaktadır.

Kahramanın yaşadığı bu zor süreçlerde olağandışı unsurlar, kahramanın imdadına yetişmektedir. Kahraman, onu olağanüstü bir insan haline getiren bu zor koşullar içinde büyümektedir.

Kahramanın doğumu, çeşitli toplumlarda benzerlik göstermektedir. Örneğin Arapların *Sîretü Benî Hilâl* destanında ve İranlıların *Şahnâme*'sinde, yapılan dua üzerine çocuk dünyaya gelmesi motifleri birbirine benzemektedir.

Kahramanın büyümesi de çeşitli toplumlarda benzerlik göstermektedir. Örneğin, hayvan tarafından emzirilen ve büyütülen kahraman tipi Arap, Fars ve Türk destanlarında ortaktır.

Arap destanlarında kahramanın doğumu, çoğunlukla aşağıdaki şekillerde gerçekleşmektedir:

1. Köle olarak kahramanın doğumu.
2. İstenilmeyen bir kız olarak kahramanın doğumu.
3. Allah'a dua edilmesi sonucunda erkek çocuk sahibi olunması.
4. Kehanetle ve rüya görme motifi ile kahramanın doğumu.

Arap destanlarında, “Arapların kehanetlere inanmaları” ve “kız çocuklarının dışlanması”

temaları da yer almaktadır. Arapların İslam dinine girdikten sonra eski âdetlerinden tümüyle vazgeçemedikleri görülmektedir.

Arap destanlarında kahramanın toplum tarafından sürekli olarak öldürülme tehlikesi bulunduğundan bu tehlikenin ortadan kaldırılması için bir dış gücün bu duruma müdahale ettiği, bunun üzerine kahramanın doğduğu topraklardan ayrıldığı görülmektedir. Bu ayrılış ve gurbet hayatı, bir nevi kahramanın erginlenmesi sürecinin de başlangıcını oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Al-Hâşimî, A. (1960). *El-Mer'e fi'ş-şî'ri'l-câhilî*. Bağdat: Matbaatü'l-Maârif.
- Abdulmu'îd Hân, M. (1937). *el-Esâtîru'l-'Arabiyye kable'l-İslâm*. Kahire: Matba'atü Lecneti't-Ta'lîf ve't-Terceme.
- Bayat, F. (2006). *Oğuz destan dünyası: Oğuznamelerin tarihî, mitolojik kökenleri ve teşekkülü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Campbell, J. (2021). *Mitolojinin gücü* (Z. Yaman, Çev.). İstanbul: MediaCat Yayınları.
- el-Neccâr, M. R. (2018). *el-Batal fi'l-Melâhim eş-Şa'biyye el-'Arabiyye: Kadâyâhu ve Melâmiḥuh el-Fenniyye* (2. cilt). Kahire: el-Hay'e el-Mısriyye el-'Amme li'l-Kitâb.
- Ergin, M. (2021). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Faruk Hurşîd. (1994). *Edeb es-Sireti'ş-Şa'biyye*. Kahire: El-Şirketü'l-Mısriyye el-Âlemiyye li'n-Neşr.
- Fayda, M. (2009). *sîret. İslam Ansiklopedisi*, 37, 324-326.
- Halîf, Y. (1978). *el-Şu'arâ' el-Su'âlik fi'l-'Asru'l-Câhilî*. Kahire: Dâru'l-Ma'ârif.
- İbn Manzûr. *Lisânu'l-'Arab* (1. cilt). Kahire: Dâru'l-Ma'ârif.
- İbrahim, A. (2016). *Mevsû'atu'l-serd'l-'Arabî*. Dubai: Kandil Yayınları.
- İbrâhîm, N. *Eşkalut Ta'abîr fi'l-edeb el-şâ'bî*. Kahire: Dâru Nahdat Mısır.
- Kaya, D. (2023). *Türk dünyasında Köroğlu kolları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını.
- Sîretü 'Antere. (t.y.). *Sîretü 'Antere* (1. cilt). Kahire: Mektebetü'l-Cumhûriyye el-'Arabiyye.
- Sîretü Benî Hilâl. (1981). *Sîretü Benî Hilâl*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
- Sîretü Hamzatu'l-'Arab el-Bahlavan. (1985). *Sîretü Hamzatu'l-'Arab el-Bahlavan* (1. cilt). Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.

- Sîretü Seyf b. Zîyezen. (t.y.). *Sîretü Seyf b. Zîyezen* (1. cilt). Kahire: Matba'atü'l-Meşhed el-Huseynî.
- Sîretü'l-Emîra Zâte'l-Himme. (1996). *Sîretü'l-Emîra Zâte'l-Himme*. Kahire: El-Hey'etü'l-Mısriyye el-'Amme li'l-Kitâb.
- Şişman, B. (2017). *Şehname'nin Türk kültür ve edebiyatına etkileri*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Yılmaz, D. (2019). *Cahiliyeden İslam'a Kur'anın gerçekleştirdiği toplumsal zihniyet değişimi* (Yüksek lisans tezi). Karaman oğlu Mehmet Bey Üniversitesi.
- Ziyâb, S. (2020). *es-Sîre eş-Şa'biyye fi'n-Nakd el-Arabî el-Mu'âsır*. Beyrut: Dirâsât Fikriyye.